นิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*: การศึกษาต้นฉบับ ลักษณะสหบท และคำสอน[1]

ณัฐา ค้ำชู

รับบทความ: 23 มีนาคม 2562
แก้ไขบทความ: 24 พฤษภาคม 2562
ตอบรับ: 20 มิถุนายน 2562
ออนไลน์: 29 พฤศจิกายน 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษานิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*จากต้นฉบับเอกสารโบราณ บันทึกไว้ในสมุดไทย ปัจจุบันต้นฉบับเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร และศึกษาวิเคราะห์เนื้อเรื่องในด้านลักษณะสหบทและคำสอน

ผลการวิจัยพบว่านิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*ไม่ทราบชื่อผู้ประพันธ์และระยะเวลาที่ประพันธ์แน่นอน แต่สันนิษฐานว่าน่าจะประพันธ์สำเร็จราวช่วงพุทธศักราช 2377 ถึง พุทธศักราช 2425 ประพันธ์ด้วยกาพย์ยานี กาพย์ฉบัง กาพย์สุรางคนางค์ และคำประพันธ์กาพย์แต่ใช้ชื่อเรียกอื่นซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นคำที่ใช้บอกท่วงทำนอง

นิทานคำกาพย์เรื่องนี้มีลักษณะสหบท กล่าวคือ โครงเรื่องของ*ศรีสุทัศน์-สังหัสไชย*คล้ายกับ*วรวงสชาดก*ซึ่งเป็นนิทานเรื่องหนึ่งใน*ปัญญาสชาดก* ส่วนเนื้อเรื่องนั้นกวีดัดแปลงอนุภาคหรือรายละเอียดของเหตุการณ์ในเรื่องให้แตกต่างไปจาก*วรวงสชาดก* และกวียังได้นำอนุภาคเหตุการณ์ที่ดัดแปลงจากวรรณกรรมหรือนิทาน

---

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง *การปริวรรตและศึกษาวิเคราะห์นิทานคำกาพย์เรื่องศรีสุทัศน์สังหัสไชย* ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากเงินรายได้ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

เรื่องอื่นที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีมาประสมประสาน นอกจากนี้ยังมีคุณค่าด้านคำสอนที่สอดคล้องตามหลักธรรมและแนวทางปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ คำสอนเรื่องกรรมและวิบาก ไตรลักษณ์ โลกธรรม ปัญญา และภาวนา และคำสอนที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ได้แก่ คำสอนเรื่องความกตัญญู ความรักและการครองเรือน ความเพียร ความมีเมตตา และการให้อภัย

การศึกษานิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*ทำให้ประจักษ์ถึงความรอบรู้และความสามารถของกวีในการสร้างสรรค์นิทานที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและทำให้ผู้อ่านเกิดปัญญา อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่นิทานเรื่องนี้ให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางต่อไป

คำสำคัญ *ศรีสุทัศน์สังหัสไชย* สหบท คำสอน

Srisuthatsanghatsachai Kap Folktale: A Study of the Manuscripts, Intertextuality, and Teachings

Nattha Khamchoo

Received: March 23, 2019
Revised: May 24, 2019
Accepted: June 20, 2019
Online: November 29, 2019

Abstract

This research is a study of Kap (a type of Thai poetry) folktale, *Srisuthatsanghatsachai* from the ancient manuscripts, which was written in scrolls. At present they are preserved in the National Library of Thailand in Bangkok. This research focuses on the analysis of the context, especially in intertextuality and teachings.

The research finds that the author of *Srisuthatsanghatsachai* is unknown and the period of the writing is uncertain. However, it is presumed that the tale was completed around 1834 to 1882. It was written in Kap Yanee. Kap Chabang, Kap Surangkhanang and other kinds of Kaps that are called differently, however, indicate the writing tunes.

The Intertextuality in *Srisuthatsanghatsachai* has a similar story plot to *Voravongsa Jataka*, which is one of the tales in *Pannasa Jataka*. In terms of the content, the author adapted the details of the events in the story to differentiate it from *Voravongsa Jataka* while combining the adapted details of events from other literature or famous tales into

Srisuthatsanghatsachai. Furthermore, many teachings in this kap folktale are in line with Buddhist principles and practices, i.e. Kamma and consequence, the Three Signs of Being, worldly vicissitudes, wisdom and meditation. They also accord with the teachings in the conduct of life, i.e. filial piety, love and marriage, assiduity, mercy and forgiveness.

The study of *Srisuthatsanghatsachai* shows the versatility and skillfulness of the author in creating such an entertaining tale as well as providing useful insights to the readers. This study also acts as a way to preserve Thai literature and spread the knowledge of this tale in order to be known to the broader audiences.

Keywords: *Srisuthatsanghatsachai*, Intertextuality, Teachings

บทนำ

นิทานคำกาพย์หรือกลอนสวดเป็นวรรณกรรมที่คนไทยนิยมสร้างไว้สวดอ่านสมัยอดีตกาลเมื่อครั้งที่การพิมพ์ยังไม่เจริญก้าวหน้า ปัจจุบันไม่มีการสร้างนิทานคำกาพย์ไว้สวดอ่านแล้วแต่ยังมีต้นฉบับนิทานคำกาพย์เก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติหรือศูนย์วัฒนธรรมต่าง ๆ บางเรื่องยังมิได้มีการปริวรรต ศึกษา และเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักทั้ง ๆ ที่นิทานเหล่านี้ก็มีความน่าสนใจ

"ศรีสุทัศน์สังหัสไชย" เป็นนิทานคำกาพย์เรื่องหนึ่งที่ยังไม่มีการศึกษาและเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก ต้นฉบับ*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*ขณะนี้เก็บรักษาไว้ที่แผนกเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร พบต้นฉบับทั้งสิ้น 5 เล่มสมุดไทย โดยหอสมุดแห่งชาติได้ขึ้นบัญชีไว้เป็น 2 เรื่อง คือ เรื่อง*ศรีสุทัศน์* ได้แก่ *พระศรีสุทัศน์* เล่ม 1 เลขที่ 515 *ศรีสุทัศน์* เลขที่ 516 และเรื่อง*สหัสไชย* ได้แก่ *สหัสไชยสมุดสอง* เลขที่ 564 *สหัสไชย* เล่ม 2 เลขที่ 565 และ*สหัสไชย* เล่ม 3 เลขที่ 566 จากการสำรวจต้นฉบับพบว่าที่หน้าปกของสมุดไทยก่อนที่เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาตินำกระดาษบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับต้นฉบับปิดทับไว้ มีข้อความบันทึกที่หน้าปกว่า *"พระศรีสุทัศน์สังหัสไชย"* ส่วนช่วงท้ายของหน้าต้นของ*พระศรีสุทัศน์* เล่ม 1 เลขที่ 515 มีข้อความบันทึกไว้ว่า "พลิกกลับไปหน้าโน้นเถิด หน้าปลาย*พระศรีสุทัศน์สังหัสไชย*นะท่านเอย" และที่หน้าปลายเมื่อจบเนื้อความก็มีข้อความบันทึกไว้ว่า "จบแต่เท่านี้แล สมุดไทยไม่พอ เมื่อว่าอยากจะใครให้จบเรื่อง จงคิดสร้างต่อไปเถิด หนังสือ*พระศรีสุทัศน์สังหัสไชย*เล่มหนึ่ง ยังไม่ถึงเล่มสอง นะท่านทั้งหลายเอย" นอกจากนี้เมื่อตรวจสอบเนื้อเรื่อง*ศรีสุทัศน์*และ*สหัสไชย*ดังกล่าวแล้วพบว่า ต้นฉบับทั้งหมดเป็นเรื่องเดียวกัน เพราะเนื้อความและคำประพันธ์ของทั้งสองเรื่องตรงกันจากหลักฐานต่าง ๆ ดังกล่าวจึงสันนิษฐานได้ว่า*ศรีสุทัศน์*และ*สหัสไชย*เป็นนิทานคำกาพย์เรื่องเดียวกัน และน่าจะมีชื่อเรื่องเต็มว่า *"พระศรีสุทัศน์สังหัสไชย"* หรือ *"ศรีสุทัศน์สังหัสไชย"*

เนื้อเรื่องย่อของ*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*กล่าวถึงศรีสุทัศน์โอรสของนางปัทมาและสังหัสไชยโอรสของนางศรีสุวรรณซึ่งเป็นมเหสีเอกและมเหสีรองของท้าวสุทันถูกนางทศมิจฉามเหสีคนที่สามของบิดาใส่ร้าย บิดาเข้าใจผิดสั่งประหารโอรสทั้งสอง

มารดาจึงติดสินบนนายสำเภาให้ช่วยชีวิตโอรส ระหว่างทางสำเภาแตก โอรสทั้งสองพลัดพรากจากกัน *ศรีสุทัศน์*ขึ้นฝั่งได้อาศัยอยู่กับตายายยากจน ต่อมาได้อภิเษกสมรสกับนางรัตนมาลาธิดาเจ้าเมือง ส่วนสังหัสไชยขึ้นฝั่งแล้วถูกยักษ์ฆ่า แต่พระอินทร์มาช่วยชุบชีวิต ต่อมาสังหัสไชยได้นางสังหัสเกสรธิดาที่เกิดจากดอกบัวของฤาษีเป็นชายา ขณะที่นางสังหัสเกสรมีครรภ์แก่ ทั้งคู่ถูกยักษ์จับทำให้พลัดพรากกัน ต่างต้องผจญภัยฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ จนกระทั่งกลับมาพบกันและได้สืบราชบัลลังก์ต่อไป

โครงเรื่องที่กล่าวถึงการเดินทางพลัดพรากของตัวละครเอกเพราะถูกกลั่นแกล้ง ทำให้ต้องประสบเคราะห์กรรมต่าง ๆ จนกระทั่งได้พบคู่บารมี ได้พิสูจน์ความสามารถ ความดี ความจริง และได้กลับคืนสู่ราชบัลลังก์ปกครองบ้านเมืองอย่างมีความสุขเช่นนี้อาจดูเหมือนนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ของไทยทั่วไป แต่นิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*มีความน่าสนใจเพราะเป็นนิทานที่มีลักษณะสหบท กล่าวคือมีการประสมประสานอนุภาคจากวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเคยมีมาแล้ว อีกทั้งกวียังนำอนุภาคเหตุการณ์จากนิทานเรื่องอื่นมาดัดแปลงและประกอบกันเป็นนิทานเฉพาะของตน ทำให้นิทานเรื่องนี้มีความแตกต่างออกไป นอกจากนี้กวียังได้สอดแทรกคำสอนต่าง ๆ ไว้ด้วย ทำให้นิทานคำกาพย์มีทั้งความสนุกสนานและให้แง่คิดคติเตือนใจที่สอดคล้องกับสัจธรรมความเป็นจริงของชีวิตและของโลก อันแสดงให้เห็นถึงความสามารถของกวีที่สร้างสรรค์นิทานให้ผู้อ่านและฟังนิทานได้ทั้งความบันเทิงรวมทั้งได้ปัญญาไปพร้อมกันด้วย

ด้วยความสำคัญของเรื่องตามที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์นิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย* ฉบับหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร ในด้านต้นฉบับ ลักษณะสหบท และคำสอน เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาต้นฉบับและศึกษาวิเคราะห์ลักษณะสหบทที่ปรากฏในนิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คำสอนที่ปรากฏในนิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*

ขอบเขตของการวิจัย

ต้นฉบับที่ใช้เป็นหลักในการศึกษานี้ คือ *พระศรีสุทัศน์* เล่ม 1 เลขที่ 515 *สหัสไชย* เล่ม 2 เลขที่ 565 และ*สหัสไชย* เล่ม 3 เลขที่ 566 เพราะต้นฉบับค่อนข้างสมบูรณ์ มีเนื้อเรื่องสืบเนื่องและสัมพันธ์กันตั้งแต่เริ่มไปจนจบเรื่องบริบูรณ์ ส่วนต้นฉบับ*ศรีสุทัศน์* เลขที่ 516 และ*สหัสไชยสมุดสอง* เลขที่ 564 จะใช้สอบทานประกอบการปริวรรต เพื่อให้เนื้อเรื่องที่ศึกษามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เอกสารที่ให้ความรู้เรื่องทฤษฎีสหบทหรือสัมพันธบท

ธีรา สุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา (2548) กล่าวถึงการศึกษาเรื่องสัมพันธบทหรือสหบทว่าผู้อ่านต้องพึงเข้าใจว่าตัวบทวรรณกรรมเป็นตัวบทที่ส่วนผสมทุกอย่างล้วนมีนัย อาจปรากฏได้หลายลักษณะ เช่น การเขียนเลียนแบบ การอ้างถึง การอธิบายความ การอ้างอิง การให้แหล่งที่มา การล้อเลียน การพูดพาดพิงหรือพูดเป็นนัย การปรับเปลี่ยน การสร้างคำ ภาพ หรือข้อเขียนใหม่อีกชุดหนึ่ง ผลงานที่มีลักษณะสัมพันธบทนี้แสดงให้เห็นว่าส่วนที่เป็นการหยิบยืมมีความสำคัญและเป็นกฎเกณฑ์ที่ผู้ประพันธ์เลือกใช้ นับเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์

นพพร ประชากุล (2552) กล่าวว่าสัมพันธบทเป็นวิธีการหนึ่งในการอ่านวรรณกรรม เป็นการพิจารณาว่าตัวบทหนึ่ง ๆ มีความสัมพันธ์กับตัวบทอื่น ๆ

เป็นการเชื่อมโยงตัวบทต้นทางกับตัวบทปลายทางซึ่งสามารถอ่านความหมายได้ใหม่แตกต่างกับการอ่านโดยพิจารณาเพียงภายในตัวบทเท่านั้น

ตรีศิลป์ บุญขจร (2553) กล่าวว่ากระบวนทัศน์สหบทเป็นแนวคิดที่เชื่อว่าวรรณคดีสร้างขึ้นจากระบบสัญญะและขนบวรรณศิลป์ของวรรณคดีที่มีมาก่อน ระบบสัญญะ ขนบวรรณศิลป์ และวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อความหมายของตัวบท ตัวบทไม่ว่าจะเป็นวรรณคดีหรือไม่ใช่วรรณคดีไม่ได้มีความหมายที่เป็นเอกเทศในตัวเองแต่เป็นสหบท แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับผู้อ่านและผู้ตีความมากกว่าผู้แต่ง พื้นฐานสำคัญของกระบวนทัศน์นี้คือแนวคิดเรื่องมรณกรรมของผู้แต่งของ โรลองด์ บาร์ธ ผู้อ่านสามารถสานทอเครือข่ายของความสัมพันธ์ของตัวบทที่อ่านกับตัวบทอื่นที่เป็นวรรณคดีที่มีหรือที่เคยอ่านมาก่อนกับตัวบทอื่นที่ไม่ใช่วรรณคดี และสามารถใช้ตัวบทอื่นที่เป็นเครือข่ายของสหบททางวัฒนธรรมและสังคมได้ด้วย การตีความตัวบทหรือการพยายามแสวงหาความหมายในตัวบทแท้จริงคือการพยายามหาสายสัมพันธ์ของตัวบทที่อ่านกับตัวบทอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กัน

พิเชฐ แสงทอง (2555) กล่าวถึงแนวคิดเรื่องสัมพันธบทหรือสหบทว่าเป็นแนวคิดทางการศึกษาด้านมนุษยศาสตร์ที่กำลังเป็นที่กล่าวขานถึงของแวดวงวรรณกรรมศึกษาในช่วงหลายปีมานี้ แนวคิดนี้มีคุณูปการทางด้านวรรณกรรมวิเคราะห์ในแง่ของการพิเคราะห์ความเชื่อมโยง ตลอดจนอิทธิพลที่ส่งทอดถึงกัน รวมไปถึงทำให้นักวิชาการด้านวรรณกรรมศึกษาเห็นความสำคัญของการศึกษาวรรณกรรมในฐานะการศึกษาแบบสหวิทยาการ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2523) ศึกษาเรื่อง *"พระวรวงศ์ วรรณกรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี: การศึกษาเชิงวิเคราะห์"* เป็นการศึกษาลักษณะการบันทึกอักษร อักขรวิธี วิเคราะห์ด้านวรรณกรรม สังคม และเปรียบเทียบสำนวนฉบับสุราษฎร์ธานีกับฉบับภาคกลาง ผลการศึกษาพบว่าอักษรที่ใช้บันทึกเป็นอักษรไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อักขรวิธีบันทึกตามภาษาถิ่น กวีมีความสามารถในการใช้ภาษาและถ้อยคำให้เกิดอรรถรสทางวรรณคดี การศึกษาเชิงสังคมทำให้เห็นค่านิยม

ความเชื่อ และประเพณี การศึกษาเปรียบเทียบพบว่า*ปัญญาสชาดก*เป็นต้นเค้าของฉบับสุราษฎร์ธานีและฉบับหอสมุดแห่งชาติ แต่ฉบับสุราษฎร์ธานีกล่าวถึงสังคมชนบทได้ดีกว่าฉบับอื่น

ตรีศิลป์ บุญขจร (2547) ศึกษาเรื่อง *"วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์"* เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทกลอนสวดของภาคกลางที่เป็นต้นฉบับตัวเขียนในแผนกเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ในด้านประวัติความเป็นมา รูปแบบ เนื้อหา และพัฒนาการ ผลการศึกษาพบว่า กลอนสวดมีกำเนิดมาจากวัด นำมาสวดอ่านเป็นทำนอง ประพันธ์ด้วยกาพย์ต่าง ๆ ซึ่งมีท่วงทำนองสวดอ่านต่างกันไปตามเนื้อเรื่องและอารมณ์ในท้องเรื่อง เนื้อเรื่องส่วนใหญ่เกี่ยวกับพุทธศาสนา เหตุที่กลอนสวดเสื่อมสลายไปเนื่องจากผลกระทบจากความเจริญก้าวหน้าด้านการพิมพ์

ฉัตรชัย สุขุม (2553) ศึกษาเรื่อง *"ลักษณะสหบทในนวนิยายเรื่อง 'กรูกันออกมา' ของ ปริทรรศ หุตางกูร"* เป็นการศึกษาลักษณะความเป็นสหบทและวัตถุประสงค์การใช้ความเป็นสหบทในนวนิยายเรื่อง*กรูกันออกมา*ของปริทรรศ หุตางกูร ผลการศึกษาพบว่านวนิยายเรื่องนี้ประกอบสร้างความเป็นสหบท 2 ลักษณะ คือ 1. การสร้างสหบทจากการกล่าวถึงตัวบทอื่น ได้แก่ วรรณกรรม ภาพยนตร์ ศิลปะ เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ คำกล่าวของบุคคล และเพลง 2. การสร้างความเป็นสหบทจากชุดสัญญะทางวัฒนธรรม ได้แก่ ชุดสัญญะประเภทเครื่องแต่งกายและเครื่องสำอาง อาหารและเครื่องดื่ม สัตว์ เครื่องมือสื่อสาร สถาบัน และพฤติกรรมทางสังคมสมัยใหม่ วัตถุประสงค์ของการใช้สหบทใช้เพื่อสร้างอารมณ์ขัน เสียดสี และวิพากษ์วิจารณ์สังคมในปัจจุบัน

จากข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้วิจัยได้รับความรู้อันเป็นแนวทางในการศึกษานิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*ได้ และจะเห็นได้ว่ายังไม่มีการศึกษาวิเคราะห์นิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*ในด้านลักษณะสหบทและคำสอน

ผลการวิจัย

การศึกษานิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*มีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การศึกษาลักษณะต้นฉบับ

1.1 ลักษณะต้นฉบับ

การศึกษาลักษณะต้นฉบับพบว่านิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย* ไม่ทราบชื่อผู้ประพันธ์และระยะเวลาที่ประพันธ์แน่นอน แต่ที่หน้าปลายของต้นฉบับ *สหัสไชย* เล่ม 3 เลขที่ 566 มีข้อความบันทึกบอกวันเดือนปีที่สร้างหนังสือสำเร็จไว้ว่าตรงกับ “วัน 3ฯ$_3$12 ค่ำ ปีมะเมียสำเร็จ” ทั้งนี้ผู้เขียนมิได้บอกว่าวันดังกล่าวตรงกับ “ศก” ใด ซึ่งเมื่อตรวจสอบวันทางจันทรคติดังกล่าวกับปฏิทิน 220 ปี เทียบสุริยคติและจันทรคติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2325–2544 ของทองคำ ยิ้มกำภู (2500, น. 107, 155, 203) แล้วพบว่าตรงกับ 1. วันอังคารที่ 18 พฤศจิกายน จุลศักราช 1196 ปีมะเมีย 2. วันอังคารที่ 23 พฤศจิกายน จุลศักราช 1220 ปีมะเมีย และ 3. วันอังคารที่ 28 พฤศจิกายน จุลศักราช 1244 ปีมะเมีย ซึ่งจุลศักราชดังกล่าวตรงกับพุทธศักราช 2377 2401 และ 2425 ตามลำดับ จึงสันนิษฐานว่านิทานเรื่องนี้น่าจะประพันธ์สำเร็จราวช่วงพุทธศักราช 2377 ถึงพุทธศักราช 2425 (ช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 – รัชกาลที่ 5) ต้นฉบับที่ใช้ศึกษามีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ มีชำรุดบ้างบางหน้า

ตัวอักษรที่ใช้ในต้นฉบับตัวเขียนมีสัณฐานใกล้เคียงกับอักษรไทยในปัจจุบัน ประกอบด้วยพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ และเครื่องหมาย ลายมือค่อนข้างสวยงาม ส่วนอักขรวิธีมีความแตกต่างกับอักขรวิธีไทยปัจจุบันอยู่มาก เนื่องจากการเขียนสะกดการันต์ในต้นฉบับตัวเขียนจะเป็นไปตามระบบเสียงพูด และเน้นการอ่านออกเสียงมากกว่าที่จะคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักอักขรวิธี อีกทั้งในอดีตยังไม่มีการกำหนดอักขรวิธีในการเขียนที่เป็นแบบแผน

ด้านลักษณะคำประพันธ์ พบว่า*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*ประพันธ์ด้วยกาพย์ยานี กาพย์ฉบัง และกาพย์สุรางคนางค์ซึ่งไม่เคร่งครัดจำนวนคำและการส่งสัมผัสสลับกันไปตลอดทั้งเรื่อง มีบางช่วงตอนที่กวีประพันธ์ด้วยคำประพันธ์กาพย์แต่

ใช้ชื่อเรียกหรือชื่อกำกับเป็นอย่างอื่นซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นคำที่ใช้บอกท่วงทำนอง เช่น กาพย์ยานีอาจเรียกชื่อว่าช้าลูกหลวง นางกราย ปัถมัง กาพย์ฉบังอาจเรียกชื่อว่าจำเพริด กาพย์สุรางคนางค์อาจเรียกชื่อว่า พิลาป นางกราย มังกอน

1.2 การปริวรรตต้นฉบับ

การปริวรรตต้นฉบับ ผู้วิจัยใช้ต้นฉบับ*พระศรีสุทัศน์* เล่ม 1 เลขที่ 515 *สหัสไชย* เล่ม 2 เลขที่ 565 และ*สหัสไชย* เล่ม 3 เลขที่ 566 เป็นหลัก โดยใช้ต้นฉบับ*สหัสไชยสมุดสอง* เลขที่ 564 และ*ศรีสุทัศน์* เลขที่ 516 ประกอบการปริวรรต กรณีที่ต้นฉบับที่ใช้เป็นหลักชำรุด เลือนราง หรือขาดหาย[1]

พระศรีสุทัศน์ เล่ม 1 เลขที่ 515 มีเนื้อเรื่องเริ่มด้วยการไหว้ครู ความเป็นมาของตัวละครเอก *ศรีสุทัศน์*และสังหัสไชยถูกใส่ร้าย มารดาจึงติดสินบนนายสำเภาให้ช่วยเหลือ ระหว่างหลบหนีพี่น้องทั้งสองคนพลัดพรากจากกัน ไปจนจบเล่มสมุดไทยซึ่งกล่าวถึงตอนที่สังหัสไชยและนางสังหัสเกสรพลัดพรากกัน นางสังหัสเกสรคลอดโอรสในป่า ระหว่างที่นางไปหาผลไม้ *ศรีสุทัศน์*ประพาสป่าได้พบทารกจึงสั่งให้ทหารนำทารกเข้าไปเลี้ยงในวัง

สหัสไชย เล่ม 2 เลขที่ 565 มีเนื้อความที่ดำเนินเพิ่มต่อมา กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ฤาษีสั่งให้ม้าออกตามหาสังหัสไชยและนางสังหัสเกสร ระหว่างทางม้าต่อสู้กับยักษ์ ม้าพบสังหัสไชยและช่วยรบยักษ์จนชนะ จากนั้นจึงพากันมานั่งพักที่ริมทางหมู่บ้าน

สหัสไชย เล่ม 3 เลขที่ 566 มีเนื้อความกล่าวถึงตอนที่สังหัสไชยได้ช่วยนางเทพนิรมิตที่ถูกพรานป่าลักพาไป สังหัสไชยอภิเษกสมรสกับนางเทพนิรมิต ต่อมาม้าเตือนให้สังหัสไชยออกตามหานางสังหัสเกสร สังหัสไชยพบศาลาทานที่*ศรีสุทัศน์*สร้างไว้จึงได้พบพี่ชาย โอรส และนางสังหัสเกสร จากนั้น*ศรีสุทัศน์* สังหัสไชยยกทัพไปท้าบิดารบ กระทั่งบิดาได้รู้ความจริง ลงโทษนางทศมิจฉาและทศมิจ *ศรีสุทัศน์*สังหัสไชยได้กลับคืนสู่ราชบัลลังก์ปกครองบ้านเมืองด้วยความเป็นธรรมจนสิ้นอายุขัย ซึ่งเป็นต้นฉบับที่มีเนื้อความตอนจบเรื่องอย่างบริบูรณ์

[1] ผู้วิจัยได้ศึกษาต้นฉบับและปริวรรตเนื้อเรื่องฉบับสมบูรณ์ไว้ในรายงานวิจัยแล้ว

2. ลักษณะสหบทที่ปรากฏในนิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*

การศึกษาลักษณะสหบทพบว่าเรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*มีโครงเรื่องคล้ายกับ*วรวงสชาดก*ซึ่งเป็นนิทานใน*ปัญญาสชาดก* และกวีได้ดัดแปลงรายละเอียดของเนื้อเรื่องให้แตกต่างออกไป รวมทั้งยังนำเหตุการณ์ที่ดัดแปลงจากนิทานเรื่องอื่นที่มีมาก่อนมาประสมประสาน ดังนี้

2.1 โครงเรื่อง: ดำเนินเรื่องตามแบบ*วรวงสชาดก*

นิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*แม้จะมีเนื้อเรื่องอย่างนิทานพื้นบ้านทั่วๆ ไป แต่หากพิจารณาจากโครงเรื่องแล้วจะพบว่านิทานเรื่องนี้ดำเนินเรื่องตามแบบอย่างของ*วรวงสชาดก*ซึ่งเป็นนิทานใน*ปัญญาสชาดก* ดังตัวอย่างตารางเปรียบเทียบโครงเรื่องดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบโครงเรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*และ*วรวงสชาดก*

ศรีสุทัศน์สังหัสไชย	***วรวงสชาดก***
ความเป็นมาของตัวละคร: ท้าวสุทันมีมเหสี 3 คน มเหสีแรกชื่อนางปัทมา มีโอรสชื่อศรีสุทัศน์ มเหสีคนที่สองชื่อนางศรีสุวรรณ มีโอรสชื่อสังหัสไชย มเหสีคนที่สามชื่อนางทศมิจฉา มีโอรสชื่อทศมิจ	**ความเป็นมาของตัวละคร:** พระวงศามีมเหสี 2 คน อัครมเหสีชื่อนางวงศ์สุริยา มีโอรสชื่อวงศ์สุริยามาศและวรวงศ์ มเหสีรองชื่อนางกาไวย มีโอรสชื่อไวยทัต
ตัวเอกถูกตัวโกงทำร้าย: นางทศมิจฉาใส่ร้ายศรีสุทัศน์และสังหัสไชย ทำให้บิดาสั่งประหารโอรสทั้งสอง	**ตัวเอกถูกตัวโกงทำร้าย:** นางกาไวยใส่ร้ายวงศ์สุริยามาศและวรวงศ์ ทำให้บิดาสั่งประหารโอรสทั้งสอง
ตัวเอกได้รับความช่วยเหลือ: นางปัทมาและนางศรีสุวรรณติดสินบนนายสำเภาให้ช่วยเหลือโอรส	**ตัวเอกได้รับความช่วยเหลือ:** นางวงศ์สุริยาติดสินบนเพชฌฆาต เพชฌฆาตจึงปล่อยโอรสทั้งสองเข้าป่า

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบโครงเรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*และ*วรวงสชาดก* (ต่อ)

ศรีสุทัศน์สังหัสไชย	*วรวงสชาดก*
ตัวเอกซึ่งเป็นพี่น้องพลัดพรากจากกัน: เกิดพายุ เรือสำเภาแตก โอรสทั้งสองเกาะกระดานลอยน้ำแต่กระดานหัก ทั้งสองพลัดพรากจากกัน	**ตัวเอกซึ่งเป็นพี่น้องพลัดพรากจากกัน:** กษัตริย์เมืองอัยมาศทิวงคต วงศ์สุริยามาศและวรวงศ์นอนที่ศาลา บุศยราชรถมาเกย วงศ์สุริยามาศ อำมาตย์อุ้มวงศ์สุริยามาศไป วรวงศ์ตื่นมาไม่พบพี่ชาย ทั้งสองพลัดพรากจากกัน
ตัวเอกผู้เป็นพี่ชายได้เป็นกษัตริย์: ศรีสุทัศน์ขึ้นฝั่งขออาศัยอยู่กับตายาย พระธิดาเจ้าเมืองเลือกศรีสุทัศน์เป็นคู่ ศรีสุทัศน์ได้เป็นกษัตริย์	**ตัวเอกผู้เป็นพี่ชายได้เป็นกษัตริย์:** อำมาตย์ทูลเชิญวงศ์สุริยามาศเป็นกษัตริย์
ตัวเอกผู้เป็นน้องถูกตัวโกงทำร้าย: สังหัสไชยขึ้นฝั่งตามหาพี่ชายไม่พบ ถูกยักษ์ทำร้ายและฆ่า	**ตัวเอกผู้เป็นน้องถูกตัวโกงทำร้าย:** วรวงศ์ขออาศัยอยู่กับตายาย ต่อมาเศรษฐีโลภันใส่ร้ายและส่งตัววรวงศ์ให้ท้าวภุสาฆ่า
ตัวเอกผู้เป็นน้องได้รับความช่วยเหลือและได้มเหสี: พระอินทร์ชุบชีวิตสังหัสไชย สังหัสไชยขออาศัยและเรียนวิชากับฤาษี ต่อมาได้นางสังหัสเกสรธิดาฤาษีเป็นชายา	**ตัวเอกผู้เป็นน้องได้รับความช่วยเหลือและได้มเหสี:** ท้าวภุสาตัดสินคดีให้วรวงศ์พ้นผิด วรวงศ์ปราบยักษ์ได้ ท้าวภุสายกธิดาให้และให้ครองเมือง วรวงศ์ทูลว่ามีนางคารวีธิดาเศรษฐีเป็นภรรยาแล้ว ท้าวภุสาจึงจัดพิธีอภิเษกสมรสให้ทั้งสามคน
ตัวเอกผู้เป็นน้องและมเหสีถูกตัวโกงทำร้าย: ยักษ์จับสังหัสไชยและนางสังหัสเกสรโดยนำสังหัสไชยไปขังในยุ้งข้าว มัดนางสังหัสเกสรไว้ที่ต้นไม้แล้วจะมากิน นางสังหัสเกสรอธิษฐานจิตทำให้เชือกที่มัดไว้หลุด นางหนีเข้าป่า คลอดโอรส และพลัดพรากจากโอรส	**ตัวเอกผู้เป็นน้องและมเหสีถูกตัวโกงทำร้าย:** เสื้อเมืองให้ดวงแก้ววิเศษ วรวงศ์ตามหาพี่ชาย นางคารวีซึ่งกำลังมีครรภ์ขอตามไปด้วย ฤาษีขโมยดวงแก้ววิเศษ วรวงศ์และนางคารวีว่ายน้ำหนียักษ์ เกิดพายุทำให้ทั้งสองพลัดพรากจากกัน

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบโครงเรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*และ*วรวงสชาดก* (ต่อ)

ศรีสุทัศน์สังหัสไชย	*วรวงสชาดก*
ตัวเอกผู้เป็นพี่คิดถึงน้อง ผู้ช่วยเหลือแนะนำให้สร้างศาลาทาน: ศรีสุทัศน์รู้ว่าทารกที่พบในป่าเป็นหลานนางรัตนมาลาแนะนำให้ศรีสุทัศน์สร้างศาลาทานและวาดภาพเรื่องราวชีวิตของตนกับน้องชาย	**ตัวเอกผู้เป็นพี่คิดถึงน้อง ผู้ช่วยเหลือแนะนำให้สร้างศาลาทาน:** วงศ์สุริยามาศคิดถึงน้องชาย อำมาตย์แนะนำให้วงศ์สุริยามาศสร้างศาลาทานและวาดภาพเรื่องราวชีวิตของตนกับน้องชาย
ตัวเอกผู้เป็นน้องพบศาลาทานและได้พบพี่ชาย: สังหัสไชยออกตามหานางสังหัสเกสร ระหว่างทางได้พบศาลาทานทำให้ได้พบกับพี่ชายและโอรส	**ตัวเอกผู้เป็นน้องพบศาลาทานและได้พบพี่ชาย:** วรวงศ์ขึ้นฝั่ง พบศาลาภาพวาดทำให้ได้พบพี่ชาย วรวงศ์คิดถึงนางคารวี พี่ชายแนะนำให้วาดภาพเรื่องราวชีวิตไว้ที่ศาลาทาน
ตัวเอกผู้เป็นน้องได้พบกับมเหสีและโอรส: นางสังหัสเกสรร้อยมาลัยเป็นเรื่องราวชีวิตของตนทำให้ได้พบกับสังหัสไชยและโอรส	**ตัวเอกผู้เป็นน้องได้พบกับมเหสีและโอรส:** นางคารวีขึ้นฝั่งขอให้พรานช่วยเหลือแต่ภรรยานายพรานทำร้าย นำโอรสไปทิ้ง ต่อมาวรวงศ์ไปฟังธรรม นางคารวีพบศาลาทาน ได้พบโอรสและวรวงศ์
ตัวเอกยกทัพแก้แค้นพระบิดา: ศรีสุทัศน์สังหัสไชยยกทัพบกและทัพเรือไปท้าบิดารบ	**ตัวเอกยกทัพแก้แค้นพระบิดา:** วงศ์สุริยามาศและวรวงศ์ยกทัพบกไปล้อมเมืองบิดา
ตัวเอกรบชนะ บิดาทราบความจริง ตัวโกงถูกลงโทษ: ทศมิจอาสาออกรบแต่แพ้ ศรีสุทัศน์สังหัสไชยแกล้งบิดาให้ยกทัพเดินทางไปมา บิดาทราบความจริง ลงโทษนางทศมิจฉาไปเป็นคนครัว ทศมิจถูกลงโทษเนรเทศไปป่า 7 วันก็เสียชีวิต	**ตัวเอกรบชนะ บิดาทราบความจริง ตัวโกงถูกลงโทษ:** ไวยทัตอาสาออกรบแต่เสียชีวิต บิดายกทัพมาขอขมา แต่ถูกสองพี่น้องแกล้งให้ยกทัพเดินไปมา เมื่อบิดาทราบความจริงจึงขอโทษ โอรสทั้งสอง นางกาไวยกินยาพิษ

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบโครงเรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*และ*วรวงสชาดก* (ต่อ)

ศรีสุทัศน์สังหัสไชย	*วรวงสชาดก*
ตัวเอกครองเมือง ลูกหลานสืบราชสมบัติ: สังหัสไชยครองเมือง พระศรีสุทัศน์กลับไปครองเมืองอภัย จนสิ้นอายุขัยได้ไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ลูกหลานสืบราชบัลลังก์ต่อมา	**ตัวเอกครองเมือง ลูกหลานสืบราชสมบัติ:** วรวงศ์ครองเมือง วงศ์สุริยามาศครองเมืองอัยมาศวรวงศ์บวช ลูกหลานครองเมืองจนอายุได้ 2,000 ปี จึงสวรรคต ไปเสวยสุขบนสวรรค์ ประชุมชาดก

จากตารางจะเห็นได้ว่า*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*มีโครงเรื่องหรือการดำเนินเรื่องและลำดับเหตุการณ์ในเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบคล้ายกับวรวงสชาดก จึงอาจกล่าวได้ว่าโครงเรื่องของ*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*น่าจะได้แบบอย่าง มีที่มา หรืออาจจะได้รับอิทธิพลมาจากโครงเรื่องของ*วรวงสชาดก*

2.2 เนื้อเรื่อง: ดัดแปลงเนื้อเรื่อง*วรวงสชาดก*และประสมประสานเหตุการณ์จากนิทานเรื่องอื่น

แม้*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*จะมีโครงเรื่องดำเนินตามรอย*วรวงสชาดก*แต่ในส่วนเนื้อเรื่องนั้นกวีได้ดัดแปลงรายละเอียดของเหตุการณ์ในเรื่องให้แตกต่างไปจากวรรณกรรมต้นแบบ อีกทั้งกวียังนำอนุภาคเหตุการณ์ที่ดัดแปลงจากนิทานเรื่องอื่นที่มีมาก่อนมาประสมประสานด้วย ดังนี้

2.2.1 ดัดแปลงเหตุการณ์ของวรวงสชาดก ได้แก่ ดัดแปลงรายละเอียดตัวละครเอก ดัดแปลงบทบาทและพฤติกรรมตัวโกง ดัดแปลงบทบาทและพฤติกรรมผู้ช่วยเหลือ ดัดแปลงรายละเอียดตอนจบเรื่อง และตัดเหตุการณ์บางเหตุการณ์ในวรรณกรรมต้นแบบออก

1) ดัดแปลงรายละเอียดตัวละครเอก

ตอนเริ่มต้นเนื้อเรื่อง*วรวงสชาดก*กล่าวถึงความเป็นมาของตัวละครเอกว่าเป็นโอรสของพระราชาซึ่งมีมเหสี 2 องค์ ตัวละครเอกทั้งสององค์เป็นโอรสของอัครมเหสี ตัวโกงเป็นโอรสของมเหสีรอง ส่วน*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*กล่าวถึงความเป็นมา

ของตัวละครเอกว่าเป็นโอรสของพระราชาซึ่งมีมเหสี 3 องค์ ตัวละครเอกผู้เป็นพี่เป็นโอรสของมเหสีองค์แรก ตัวละครเอกผู้เป็นน้องเป็นโอรสของมเหสีองค์ที่สอง ส่วนตัวโกงเป็นโอรสของมเหสีองค์ที่สาม นอกจากนี้*วรวงสชาดก*ยังได้กล่าวถึงมเหสีของวรวงศ์ว่ามีฐานะเป็นลูกสาวเศรษฐี ส่วน*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*กวีได้ดัดแปลงให้มเหสีของสังหัสไชยมีฐานะเป็นธิดาของฤาษีซึ่งกำเนิดอยู่ในดอกบัว

2) ดัดแปลงบทบาทและพฤติกรรมตัวโกง

ใน*วรวงสชาดก* นางกาไวยใส่ร้ายว่าวงศ์สุริยามาศและวรวงศ์ข่มเหงโดยการขึ้นไปนั่งทับบนอกของนางแล้วนำผ้ามาปิดปากและบีบคอ ท้าววงศาจึงสั่งโบยโอรสคนละ 80 ครั้ง แล้วผูกคอไปประหารชีวิต ส่วน*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย* นางทศมิจฉาใส่ร้ายว่าศรีสุทัศน์และสังหัสไชยปลุกปล้ำข่มเหงด้วยการใช้ดาบมาขู่ ท้าวสุทันจึงสั่งประหารโอรสด้วยการจับใส่โลงแล้วฝังดิน นอกจากนี้ใน*วรวงสชาดก*ตอนที่วรวงศ์ไปอาศัยอยู่กับตายาย ตาเห็นหัวแหวนของวรวงศ์จึงไปบอกเศรษฐีโลภัณเศรษฐีใส่ร้ายว่าวรวงศ์ขโมยหัวแหวนจึงสั่งลงโทษและจับขัง ส่วนใน*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย* กวีได้ดัดแปลงรายละเอียดเป็นการให้สังหัสไชยขึ้นฝั่งได้แล้วก็ถูกยักษ์ฆ่า

3) ดัดแปลงบทบาทและพฤติกรรมผู้ช่วยเหลือ

เรื่อง*วรวงสชาดก* มารดาติดสินบนเพชฌฆาต เพชฌฆาตจึงปล่อยโอรสทั้งสองเข้าป่า ส่วน*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย* กวีดัดแปลงให้มารดาติดสินบนนายสำเภา นายสำเภาจึงวางแผนขุดโลงศพที่โอรสทั้งสองถูกฝังไว้แล้วนำโอรสมาซ่อนในหีบขนขึ้นสำเภาหนีไป นอกจากนี้ในเรื่อง*วรวงสชาดก* เศรษฐีใส่ร้ายวรวงศ์เพื่อให้ท้าวภุสาฆ่าแต่ท้าวภุสาไต่สวนความแล้วตัดสินให้วรวงศ์พ้นผิด วรวงศ์อาสารบกับยักษ์และช่วยพระเสื้อเมืองได้สำเร็จ ท้าวภุสาจึงยกธิดาให้ ส่วน*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย* กวีดัดแปลงให้พระอินทร์เป็นผู้ช่วยเหลือชุบชีวิตสังหัสไชย จากนั้นสังหัสไชยได้ขออาศัยเรียนวิชาอยู่กับฤาษี และฤาษีได้ยกธิดาให้เป็นคู่ครอง

4) ดัดแปลงรายละเอียดตอนจบเรื่อง

เรื่อง*วรวงสชาดก*ตอนจบ วงศ์สุริยามาศและวรวงศ์ยกทัพบกไปล้อมเมืองบิดา ไวยทัตอาสาออกรบและตายระหว่างรบ บิดายกทัพมาขอขมา ฝ่ายนางกาไวยกินยาพิษตาย วรวงศ์ได้ครองเมือง วงศ์สุริยามาศกลับไปครองเมือง

อัยมาศ เมื่อชราแล้ววรวงศ์ได้ออกบวช ลูกหลานครองเมืองสืบต่อไป จนกระทั่งอายุได้ 2,000 ปี จึงสวรรคตไปเสวยสุขบนสวรรค์ และจบด้วยการประชุมชาดก ส่วน*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*ได้ยกทัพบกและทัพเรือไปท้าบิดารบ ทศมิจอาสาออกรบแต่พ่ายแพ้จึงถูกจับมัดและนำตัวไปคลุกนุ่น นางทศมิจฉาถูกลงโทษให้แม่ครัวใช้งาน ส่วนทศมิจถูกเนรเทศไปป่า 7 วันก็เสียชีวิต สังหัสไชยได้ครองเมือง ส่วนศรีสุทัศน์กลับไปครองเมืองอภัย จนสิ้นอายุขัยได้จุติไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ลูกหลานสืบราชบัลลังก์ต่อมา

5) ตัดเหตุการณ์บางเหตุการณ์ของวรวงสชาดก

กวีผู้ประพันธ์*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*ยังสร้างความแตกต่างของเนื้อเรื่องด้วยการตัดเหตุการณ์บางเหตุการณ์ของ*วรวงสชาดก*ออก เช่น เหตุการณ์ตัวละครเอกกินไก่ขาวไก่ดำที่จิกตีกันตาย เหตุการณ์ตัวละครเอกรบชนะยักษ์แล้วช่วยเหลือเสื้อเมืองได้ เสื้อเมืองจึงให้ดวงแก้ววิเศษ และเหตุการณ์ตัวละครเอกถูกฤาษีขโมยดวงแก้ววิเศษแต่ฤาษีกลับต้องตายด้วยแก้ววิเศษนั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเหตุการณ์สำคัญที่เป็นอนุภาคเหตุการณ์เฉพาะของ*วรวงสชาดก*ที่ทำให้ใคร ๆ อาจจำได้และทำให้นึกถึง*วรวงสชาดก*ได้ง่าย กวีจึงตัดเหตุการณ์เหล่านี้ออกไปเพื่อให้นิทานเรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*มีความแตกต่างจาก*วรวงสชาดก*

2.2.2 ประสมประสานเหตุการณ์ที่ดัดแปลงจากนิทานเรื่องอื่น

นอกจากกวีผู้ประพันธ์*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*จะดัดแปลงรายละเอียดเหตุการณ์ในเนื้อเรื่องให้แตกต่างจากวรรณกรรมต้นแบบแล้ว กวียังได้นำเหตุการณ์ที่ดัดแปลงจากนิทานเรื่องอื่น ๆ ที่มีมาก่อนมาประสมประสานให้*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*แตกต่างจากนิทานอื่นด้วย

1) เหตุการณ์เรือแตกตัวละครเอกต้องว่ายน้ำอยู่ในทะเล

ตอนที่ศรีสุทัศน์และสังหัสไชยอาศัยเรือสำเภาหลบหนี มีพายุใหญ่ทำให้เรือแตก ศรีสุทัศน์และสังหัสไชยมีสติเตรียมตัวก่อนที่จะกระโดดลงทะเล ในขณะที่ลูกเรือขาดสติจึงตกเป็นอาหารของปลาใหญ่ สองพี่น้องเกาะแผ่นกระดานแต่ถูกคลื่นซัดแผ่นกระดานหักจึงพลัดพรากกัน เหตุการณ์นี้คล้ายกับเรื่อง*สุธนุชาดก*

ใน*ปัญญาสชาดก* ตอนที่สุธนูและนางจีรัปภาขออาศัยเรือสำเภา ขณะที่เรือแล่นได้ 7 วันเกิดพายุซัดเรือแตก สุธนูและนางจีรัปภาเกาะแผ่นกระดานแต่ถูกคลื่นซัดแผ่นกระดานหักทำให้พลัดพรากจากกัน นอกจากนี้ยังคล้ายกับเหตุการณ์เรือแตกในเรื่อง*พระมหาชนกชาดก*ใน*ทศชาติชาดก*ซึ่งเป็นชาดกในนิบาต อีกทั้งยังคล้ายกับเรื่อง*จันทราชชาดก*ใน*ปัญญาสชาดก*ด้วย

2) เหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงใช้มาลัยเลือกคู่

ตอนที่ศรีสุทัศน์ขึ้นฝั่งได้ไปขออาศัยอยู่กับตายายยากจน วันหนึ่งเจ้าเมืองอภัยต้องการให้พระธิดามีคู่ จึงได้ให้อำมาตย์ป่าวประกาศไปยังเจ้าชายเมืองต่าง ๆ ผู้ชายที่มียศถาบรรดาศักดิ์ และลูกชายชาวบ้านมาให้พระธิดาเลือกคู่ตามลำดับ พระธิดาไม่ถูกพระทัยผู้ใด เหลือเพียงศรีสุทัศน์หลานตายายเท่านั้นที่ยังไม่ได้มาให้พระธิดาเลือก เมื่อพระธิดาได้พบศรีสุทัศน์ก็ถูกพระทัยและนำพวงมาลัยไปคล้องพระราชาจึงได้จัดงานอภิเษกสมรสให้ เหตุการณ์ตอนตัวละครเลือกคู่นี้คล้ายกับเรื่อง*สุวรรณสังขชาดก*หรือที่รู้จักกันดีในเรื่อง*สังข์ทอง* ตอนที่นางรจนาเลือกคู่นั่นเอง

3) เหตุการณ์ม้าคู่ใจเตือนตัวละครเอกให้ตามหามเหสีและสู้รบกับยักษ์

ตอนสังหัสไชยอภิเษกสมรสกับนางเทพนิรมิตและได้อยู่ในบ้านเมืองของนางโดยไม่มีทีท่าจะออกตามหานางสังหัสเกสร ม้าได้เตือนสังหัสไชยแต่สังหัสไชยขอผัดไปก่อน เมื่อม้าเตือนอีกครั้งแต่สังหัสไชยก็ยังไม่ไป ม้าจึงประชดประชันสังหัสไชยว่าหากสังหัสไชยไม่ตามหานางสังหัสเกสรบัดนี้ม้าก็จะตามหานางเองเพียงลำพัง สังหัสไชยจึงต้องลานางเทพนิรมิตไปตามหานางสังหัสเกสร เหตุการณ์ตอนนี้คล้ายกับเรื่อง*สุธนุชาดก* ตอนที่สุธนูอยู่ที่เมืองยักษ์ฆันตารนานจนม้าต้องเตือนให้ออกตามหานางจีรัปภา นอกจากนี้เรื่อง*โสวัต*ก็มีเหตุการณ์ที่ม้ากัณฐัศว์เตือนโสวัตให้กลับไปหามารดา แต่โสวัตขอเลื่อนเวลาไปก่อนโดยอ้างว่าขออยู่รับใช้ฤๅษีและนางปทุมวดีกำลังตั้งครรภ์ด้วย

เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย* ยังมีเหตุการณ์ตอนที่ม้าคู่ใจของตัวละครเอกต่อสู้กับยักษ์ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่มีปรากฏในนิทานไทยหลายเรื่อง เช่น ในเรื่อง*โสวัต*ก็มีเหตุการณ์ตอนที่ม้ากัณฐัศว์เหาะข้ามเมืองยักษ์ จึงเกิดต่อสู้กัน นอกจากนี้ใน*สุธนุชาดก*ก็มีเหตุการณ์ตอนที่ม้ามณีกักขิสู้รบกับยักษ์

4) เหตุการณ์ตัวละครเอกหญิงกำเนิดจากดอกบัวและฤๅษีนำมาเลี้ยงดู

เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย* มีนางสังหัสเกสรเป็นตัวละครเอกหญิงที่เกิดในดอกบัวแล้วฤๅษีได้เก็บมาเลี้ยง การกำเนิดของตัวละครเอกหญิงที่เกิดในดอกบัวนี้มีปรากฏในนิทานหลายเรื่อง เช่น ในวรรณคดีสันสกฤตเรื่อง*ปทุมาวดี*ใน*คัมภีร์มหาวัสตุ* (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2558, น. 88) ในอรรถกถาชาดก *ปัญญาสชาดก* ตำนาน และนิทานพื้นบ้าน เช่น *อาสังกชาดก*ในอรรถกถา *พระอุบลวรรณาเถรี*ใน*อรรถกถาขุททกนิกาย เถรีคาถา ทวาทสกนิบาต อิสิคิลิสูตร โสนันทชาดก* และ*วรนุชชาดก*ใน*ปัญญาสชาดก* (นิตยา วรรณกิตร์, 2555, น. 60–86) นอกจากนี้ยังมีในเรื่อง*โสวัต*และ*ลักษณวงศ์*ซึ่งเป็นบทละครตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายด้วย

5) เหตุการณ์ตัวละครพบกันเพราะการร้อยมาลัยเป็นเรื่องราว

ตอนที่นางสังหัสเกสรทราบว่าสังหัสไชยได้พบศาลาทานทำให้ได้พบกับพี่ชายและโอรสแล้ว นางสังหัสเกสรซึ่งอาศัยอยู่กับตายายได้*ร้*อยมาลัยเป็นเรื่องราวชีวิตของนางและสังหัสไชย ทำให้นางได้พบกับสังหัสไชยและโอรส เหตุการณ์นี้คล้ายกับเรื่อง*ปลาบู่ทอง* ตอนที่นางเอื้อยร้อยมาลัยเป็นเรื่องราวให้ลบกุมารคล้องไปพบท้าวพรหมทัต ทำให้ท้าวพรหมทัตได้พบกับนางเอื้อย

6) เหตุการณ์นายพรานชิงตัวละครเอกหญิงไปจากตัวละครเอกชาย

เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*มีเหตุการณ์ที่นายพรานได้มาลักพาตัวนางเทพนิรมิตไปในขณะที่สังหัสไชยและม้ากำลังสู้รบกับยักษ์ แต่ภายหลังสังหัสไชยนำตัวนางเทพนิรมิตกลับคืนมาได้ เหตุการณ์ที่นายพรานลักพาตัวละครเอกหญิงไปจากตัวละครเอกชายนี้คล้ายกับเรื่อง*ปาจิตตกุมารชาดก*ใน*ปัญญาสชาดก* ตอนที่นายพรานลอบฆ่าปาจิตตกุมารแล้วลักพานางอรพิมพ์ไป

จะเห็นได้ว่าโครงเรื่องหรือการดำเนินเรื่องของ*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*และ*วรวงสชาดก*คล้ายคลึงกันมาก แตกต่างกันที่รายละเอียดของเหตุการณ์ซึ่งกวีผู้ประพันธ์*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*ได้ดัดแปลงรายละเอียดเหตุการณ์ในเรื่องให้แตกต่างไปจากนิทานต้นแบบ และเหตุการณ์ที่ต่างไปนี้พบว่าเป็นเหตุการณ์ที่คล้ายกับเหตุการณ์ในนิทานเรื่องอื่นที่มีมาก่อน โดยเฉพาะนิทานใน*ปัญญาสชาดก* อรรถกถาชาดก และนิทานพื้นบ้าน จึงกล่าวได้ว่านิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์*

*สังหัสไชย*เป็นนิทานที่มีลักษณะ “สหบท” อันเกิดมาจากความรอบรู้ของกวีที่ได้หยิบยืม เลียนแบบ และดัดแปลงเรื่องราวนิทานหรือบริบทแวดล้อมที่มีมาก่อนมาสร้างสรรค์เป็นนิทานเรื่องใหม่นั่นเอง

3. คำสอนที่ปรากฏในนิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*

การศึกษาคำสอนที่ปรากฏในนิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย* พบว่านิทานคำกาพย์เรื่องนี้มีคำสอนที่สอดคล้องตามหลักธรรมและแนวทางปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาและคำสอนที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิต

3.1 คำสอนที่สอดคล้องตามหลักธรรมและแนวทางปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา

คำสอนที่พบ ได้แก่ คำสอนเรื่องกรรมและวิบาก ไตรลักษณ์ โลกธรรม ปัญญา และภาวนา

3.1.1 กรรมและวิบาก

กรรม แปลว่า การทำ การกระทำ เป็นคำกลางๆ ยังไม่บ่งบอกว่าเป็นการกระทำที่ดีหรือชั่ว ขึ้นอยู่กับเจตนา ถ้าทำด้วยเจตนาดีก็เป็นกรรมดี มีผลที่ดี ถ้าทำด้วยเจตนาชั่วก็เป็นกรรมชั่ว มีผลที่ชั่ว (พระธรรมกิตติวงศ์, 2556, น. 27) สำหรับวิบาก หมายถึง ผลแห่งกรรม ผลโดยตรงของกรรม ผลดีผลร้ายที่เกิดแก่ตนตามกระแสแห่งชีวิตที่ตนได้ทำไว้ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559, น. 374)

เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*แสดงให้เห็นว่าชีวิตของมนุษย์แต่ละคนล้วนมีกรรมและต้องชดใช้กรรมหรือวิบากนั้น ในเรื่องเมื่อตัวละครประสบความทุกข์ก็มักกล่าวอ้างว่าเป็นเพราะกรรมเสมอ เช่น ตอนที่นางปัทมาและนางศรีสุวรรณครำ่ครวญถึงเคราะห์กรรมที่ตนและโอรสต้องประสบ ถูกใส่ร้าย ลงโทษ และต้องพลัดพรากจากโอรสอย่างไม่มีความผิด ดังคำประพันธ์ว่า

...๏ เมื่อนั้นนางปัทมา	เจ้าฉายาศรีสุวรรณ
ร่ำไรให้โศกศัลย์	ตัวท้าวสั่นครือตีปลา

๏ แต่ก่อนห่อนได้ยาก กรรมวิบากสิ่งไรหนา
ซ่อนตัวต้องอาญา ส่วนบุตราก็ม้วยมรณ์
๏ ครั้งนี้วิบากกรรม เราได้ทำมาแต่ก่อน
พลัดพรากจากบังอร ลูกอุทรตายจากไป...

(*พระศรีสุทัศน์* เล่ม 1 เลขที่ 515, หน้าต้น, น. 36–37)

3.1.2 ไตรลักษณ์

ไตรลักษณ์ หมายถึง ลักษณะสาม อาการที่เป็นเครื่องกำหนดหมายให้รู้ถึงความจริงของสภาวธรรมทั้งหลายที่เป็นอย่างนั้น ๆ 3 ประการ ได้แก่ อนิจจตา คือ ความเป็นของไม่เที่ยง ไม่คงที่ สภาพที่เกิดมีขึ้นแล้วก็ดับล่วงไป ทุกขตา คือ ความเป็นทุกข์หรือเป็นของคงทนอยู่มิได้ อนัตตตา คือ ความเป็นของมิใช่ตัวตน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559, น. 120)

เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*สอนเรื่องหลักไตรลักษณ์ผ่านวัฏจักรชีวิตของตัวละครที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ตั้งแต่เริ่มกำเนิด เติบโต มีชะตากรรมที่พลิกผัน เผชิญกับความสุขและความทุกข์ จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต และมีตัวละครรุ่นลูกรุ่นหลานดำเนินชีวิตตามวงเวียนนี้สืบไป จะเห็นได้ว่าชะตาชีวิตของตัวละครล้วนไม่แน่นอน เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา มีความทุกข์ยาก และในที่สุดก็เสียชีวิต ไม่มีสิ่งใดยืนยงอยู่ได้

3.1.3 โลกธรรม

โลกธรรม คือ ธรรมที่มีประจำโลก ธรรมดาของโลก ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกก็เป็นไปตามมัน โลกธรรมตามหลักพุทธศาสนามี 8 ประการ เรียกว่าโลกธรรม 8 คือ มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559, น. 353) จากการศึกษานิทานคำกาพย์เรื่อง *ศรีสุทัศน์สังหัสไชย* พบว่า ชะตาชีวิตของตัวละครล้วนสอดคล้องกับหลักธรรมเรื่องโลกธรรม เช่น นางปัทมาและนางศรีสุวรรณจากที่เป็นมเหสีก็ถูกลงโทษเป็นคนรับใช้แม่ครัว ถูกนินทาว่าร้าย ศรีสุทัศน์สังหัสไชยจากที่เป็นโอรสกษัตริย์ก็ถูกลงโทษมีชีวิตที่ลำบากเดือดร้อน

3.1.4 ปัญญา

ปัญญา คือ ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ รู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ดำเนินการทำให้ลุผล ล่วงพ้นปัญหา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559, น. 232) เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีปัญญา ผู้ที่มีปัญญาย่อมมีสติ สามารถไตร่ตรองและแก้ไขปัญหาให้ผ่านพ้นได้ ดังจะเห็นได้จากตอนที่สำเภาจะแตก เหล่าลูกเรือต่างตื่นตระหนก แต่ศรีสุทัศน์และสังหัสไชยมีสติใช้ไม้กระดานสำหรับเกาะเป็นเครื่องทุ่นแรงเมื่ออยู่ในมหาสมุทร ความสำคัญของปัญญายังเห็นได้จากตอนที่นางสังหัสเกสรกลับมาจากไปหาผลไม้ในป่าแล้วไม่พบโอรส นางสังเกตเห็นรอยเท้าคนและสัตว์จำนวนมาก ทำให้นางแน่ใจน่าจะมีคนนำโอรสของนางเข้าไปในเมือง นอกจากนี้เห็นได้จากตอนที่นางรัตนมาลาแนะนำให้ศรีสุทัศน์สร้างศาลาทานและวาดรูปทำให้สองพี่น้องได้พบกัน

3.1.5 ภาวนา

ภาวนา หมายถึง การทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ การพัฒนา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559, น. 287) คือ การอบรมการทำจิตให้สงบและทำปัญญาให้เกิดขึ้นด้วยการฝึกฝนอบรมจิตไปตามแบบที่ท่านกำหนดไว้ เช่น การบำเพ็ญกรรมฐาน การทำสมาธิ การเจริญภาวนา (พระธรรมกิตติวงศ์, 2556, น. 764) เรื่องศรีสุทัศน์สังหัสไชยกล่าวถึงการภาวนาในตอนที่นางเทพนิรมิตแนะนำให้สังหัสไชยภาวนาพระธรรม อบรมจิตให้ยอมรับว่าตนไม่มีบุญจึงต้องตกเป็นเหยื่อของนางยักษ์ ดังคำประพันธ์ว่า

. . . ๏ แล้วปลอบท้าวไท	จักร้องไห้ไย	นะพ่อทรามเชย	
อตส่าห์ภาวนา	ดีกว่าพระเจ้าเอย	ใช่ว่าใครเลย	จักมาช่วยเรา
๏ ดังฤาว่าเนื้อ	จักมาสู้เสือ	ย่อมเหยื่อของเขา	
เร่งภาวนา	ดีกว่าพระเจ้า	ย่อมจักช่วยเรา	เมื่อไปเมืองผี . . .

(*สังหัสไชย* เล่ม 2 เลขที่ 565, หน้าต้น, น. 45)

3.2 คำสอนที่เป็นหลักที่ใช้ในการดำเนินชีวิต

คำสอนที่พบ ได้แก่ คำสอนเรื่องความกตัญญู ความรักและการครองเรือน ความเพียร ความมีเมตตา และการให้อภัย

3.2.1 ความกตัญญู

เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*สอดแทรกคำสอนเรื่องความกตัญญูไว้ในเนื้อเรื่องหลายตอน เช่น ตอนที่ศรีสุทัศน์หุงข้าวเตรียมอาหารไว้ให้ตายาย เมื่อศรีสุทัศน์ได้อภิเษกสมรสกับนางรัตนมาลาแล้ว ศรีสุทัศน์ก็รับตายายเข้ามาอยู่ในวังด้วย ส่วนสังหัสไชยเมื่อได้รับความช่วยเหลือจากฤๅษีก็ได้แสดงความกตัญญูด้วยการปรนนิบัติดูแลหาผลไม้ ตักน้ำสำหรับใช้และดื่ม รวมทั้งนวดให้ฤๅษี

3.2.2 ความรักและการครองเรือน

เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*แสดงให้เห็นว่าความสุขและความทุกข์ที่เกิดในเรื่องล้วนมีสาเหตุมาจากความรัก ไม่ว่าจะเป็นความรักของบิดามารดาที่มีต่อบุตร ความรักของบุตรที่มีต่อบิดามารดา ความรักของพี่น้อง และความรักของคู่รัก โดยเฉพาะสังคมไทยในอดีตยอมรับให้สามีสามารถมีภรรยาหลายคนได้ ปัญหาภรรยาอิจฉาริษยากันจึงอาจเกิดขึ้นได้ ดังนั้นความรักและการครองเรือนจึงเป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัว เหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับความรักในนิทานคำกาพย์จึงเป็นอุทาหรณ์สอนใจผู้อ่านผู้ฟังให้รู้จักรักและปฏิบัติตนให้เหมาะสมเพื่อจะได้ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

3.2.3 ความเพียร

เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*แสดงให้เห็นว่าความเพียรทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาหรือตั้งใจไว้ได้ ดังจะเห็นได้จากตอนที่ศรีสุทัศน์เดินป่าเพียงลำพังถึง 3 เดือน แม้จะต้องพบกับความยากลำบากก็ไม่ย่อท้อ จนกระทั่งได้พบและได้รับความช่วยเหลือจากตายาย ส่วนสังหัสไชยก็มีความเพียรบากบั่นเดินทางตามหานางสังหัสเกสรเป็นเวลา 3 เดือนจนได้พบกัน

3.2.4 ความมีเมตตา

เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*แสดงให้เห็นว่าความมีเมตตาช่วยเหลือกันทำให้ตัวละครที่ตกทุกข์ยากผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ เช่น การที่ตายายยากจนมีความเมตตาช่วยเหลือให้ศรีสุทัศน์ได้พักอาศัย อีกทั้งยังเลี้ยงดูให้ข้าวปลาอาหาร จนกระทั่งศรีสุทัศน์หายจากบาดเจ็บ นอกจากนี้การที่ฤๅษีช่วยเหลือสังหัสไชยและการที่ตายายร้อยมาลัยช่วยเหลือนางสังหัสเกสรก็ทำให้เห็นถึงความมีเมตตากรุณาช่วยเหลือกันในยามทุกข์ยาก จึงทำให้ตัวละครผ่านพ้นความลำบากเดือดร้อนไปได้ ความมีเมตตาจึงเป็นคำสอนที่สำคัญในการดำเนินชีวิตให้มีความสงบสุข

3.2.5 การให้อภัย

เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*มีเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าการให้อภัยทำให้ปัญหาคลี่คลายและเกิดความสงบสุข เช่น การที่สังหัสไชยขออภัยโทษให้นายพรานที่ลักพาตัวนางเทพนิรมิตไป การที่ศรีสุทัศน์สังหัสไชยขออภัยโทษให้ทศมิจและนางทศมิจฉาเพราะไม่อยากเป็นเวรเป็นกรรมต่อกันไป

คำสอนต่าง ๆ นี้กวีสอดแทรกไว้ในเนื้อเรื่องโดยการให้ตัวละครกล่าวสอนโดยตรง เช่น การที่นางเทพนิรมิตแนะนำสังหัสไชยให้ตั้งจิตภาวนา การที่ฤๅษีสอนเรื่องการครองเรือนแก่สังหัสไชยและนางสังหัสเกสร และคำสอนที่มิได้กล่าวสอนโดยตรง แต่ผู้อ่านผู้ฟังรับรู้ได้จากเนื้อเรื่องนิทานแล้วนำมาเชื่อมโยงเป็นอุทาหรณ์สอนตน การอ่านและฟังนิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*จึงนอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้วยังมีคำสอนทำให้ผู้อ่านผู้ฟังตระหนักรู้ชีวิตอันก่อให้เกิดปัญญาในการดำรงชีวิตด้วย

บทสรุปและอภิปรายผล

การศึกษาวิเคราะห์นิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*มีข้อสังเกตที่น่าสนใจดังนี้

1. การศึกษานิทานหรือวรรณกรรมจากต้นฉบับเอกสารโบราณที่เป็นตัวเขียนนับว่ามีความสำคัญ เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่วรรณกรรมพื้นบ้านให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางต่อไป ทั้งนี้จากการสำรวจวรรณกรรมพื้นบ้านที่

เก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติและศูนย์วัฒนธรรมต่าง ๆ พบว่ายังมีต้นฉบับวรรณกรรมที่ยังไม่มีการปริวรรตและศึกษาอีกบางส่วน เช่น เรื่อง*สุวรรณลอยล่องเบญจมาศทอง พระชินนุรัตน์ ศรีพินธ์ นางอึ่งทอง* เป็นต้น หากมีการนำทฤษฎีหรือแนวคิดที่ทันสมัยและสอดคล้องกับตัวบทมาใช้ในการศึกษาก็น่าจะทำให้เห็นคุณค่าของวรรณกรรมพื้นบ้านรวมทั้งความสามารถของบรรพชนไทยในการสร้างสรรค์วรรณกรรมพื้นบ้านได้

2. การศึกษาลักษณะสหบทที่ปรากฏในนิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*ทำให้ประจักษ์ถึงภูมิปัญญาและความสามารถรอบรู้ของกวีในการสร้างสรรค์นิทานจากการนำนิทานหรือเรื่องเล่าที่มีมาก่อนมาเลียนแบบและดัดแปลงสร้างสรรค์เป็นนิทานเรื่องใหม่ สอดคล้องกับทัศนะของธีรา สุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา (2548) ที่กล่าวถึงการศึกษาสัมพันธบทหรือสหบทว่าผู้อ่านต้องเข้าใจว่าตัวบทวรรณกรรมเป็นตัวบทที่ล้วนมีนัย อาจปรากฏได้หลายลักษณะ เช่น การเขียนเลียนแบบ การอ้างถึง การอ้างอิง การให้แหล่งที่มา การล้อเลียน การปรับเปลี่ยน การสร้างคำ ภาพ หรือข้อเขียนใหม่ขึ้นอีกชุดหนึ่ง ผลงานที่มีลักษณะสหบทเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าส่วนที่เป็นการหยิบยืมมีความสำคัญและเป็นกฎเกณฑ์ที่ผู้ประพันธ์เลือกใช้ นับเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์ สัมพันธ์กับแนวคิดสหบทหรือสัมพันธบทที่เชื่อว่าอิทธิพลของบริบทแวดล้อมส่งผลโดยตรงต่อการผลิตสร้างความหมายในตัวบท เนื่องจากแนวคิดตลอดจนองค์ประกอบของงานเขียนใด ๆ ก็ตามล้วนไม่มี “ความเริ่มแรก” (originality) เพราะย่อมถูกกล่าวถึงมาก่อนแล้วในวรรณกรรมชิ้นอื่น

3. การที่กวีประพันธ์*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*จากการนำโครงเรื่อง*วรวงสชาดก*มาเป็นหลักสะท้อนให้เห็นความแพร่หลายของเรื่อง*วรวงสชาดก*ซึ่งเป็นนิทานใน*ปัญญาสชาดก* สอดคล้องกับการศึกษาของอภิลักษณ์ เกษมผลกูล (2554) ที่ศึกษาเรื่อง*พระวรวงศ์: วรรณกรรมท้องถิ่นที่แสดงร่องรอยความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมระหว่างภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้* ซึ่งพบความแพร่หลายของเรื่อง*พระวรวงศ์*ทั้งในด้านวรรณกรรมและศิลปะแขนงอื่นที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างมาก มีการนำเนื้อเรื่องมาประพันธ์เป็นสำนวนต่าง ๆ

เช่น *ลิลิตวรวงศ์วงศ์สุริยามาตร บัวระวงศ์หงส์อามาตย์ วรวงศ์คำกาพย์ วงยะมาด* และ*พระบรวงศ์ทรงสกัน* ทั้งนี้เรื่อง*พระวรวงศ์*ที่แพร่หลายส่วนใหญ่มักดำเนินเรื่องตามเนื้อเรื่องของ*วรวงสชาดก* และกวีนิยมใช้ชื่อเรื่องที่ทำให้ทราบร่องรอยของวรรณกรรมต้นแบบ แต่นิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*นั้นกวีได้ตั้งชื่อเรื่องแตกต่างออกไปโดยสิ้นเชิง การอ่านเพียงชื่อเรื่องทำให้เข้าใจว่านิทานเรื่องนี้เป็นนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ เรื่องหนึ่ง เมื่ออ่านเนื้อเรื่องโดยละเอียดจึงจะทราบว่าเป็นเรื่องที่มีโครงเรื่องหรือการดำเนินเรื่องอย่าง*วรวงสชาดก*แต่กวีได้ดัดแปลงรายละเอียดของเนื้อเรื่องโดยการเปลี่ยนและตัดรายละเอียดของเหตุการณ์บางเหตุการณ์ของวรรณกรรมต้นแบบ รวมทั้งนำเหตุการณ์หรืออนุภาคนิทานที่ดัดแปลงมาจากนิทานเรื่องอื่นมาประสมประสาน ทำให้เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*เป็นนิทานที่แตกต่างออกไป นิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*จึงน่าจะถือได้ว่าเป็นผลงานสร้างสรรค์มาจากการแพร่กระจายและความแพร่หลายของนิทานเรื่อง*พระวรวงศ์*หรือ*วรวงสชาดก*ในอีกรูปแบบหนึ่ง

4. คำสอนที่ปรากฏในเรื่องส่วนใหญ่เป็นคำสอนที่สอดคล้องกับหลักธรรมพระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ เรื่องกรรม วิบากกรรม ไตรลักษณ์ โลกธรรม ปัญญา อีกทั้งยังมีแนวทางปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเรื่องภาวนา และคำสอนที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้แก่ คำสอนเรื่องความกตัญญู ความรักและการครองเรือน ความเพียร ความเมตตา และการให้อภัย กวีใช้วิธีการสื่อความง่าย ๆ ด้วยการสร้างเหตุการณ์หรือสถานการณ์ในเรื่องเพื่อสื่อหลักคำสอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกวีต้องการสื่อสารให้ผู้อ่านผู้ฟังซึ่งส่วนใหญ่น่าจะเป็นชาวบ้านเข้าใจคำสอนได้ง่าย

การศึกษาวิเคราะห์นิทานคำกาพย์เรื่อง*ศรีสุทัศน์สังหัสไชย*ในด้านต้นฉบับ ลักษณะสหบท และคำสอน จึงทำให้ได้ความรู้ ได้ประจักษ์ในความเป็นปราชญ์รอบรู้ของกวีบรรพชนไทยในการสร้างสรรค์นิทานที่ให้ทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลินและให้ปัญญาแก่ผู้อ่านผู้ฟัง อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์และเผยแพร่วรรณกรรมโบราณจากเอกสารต้นฉบับตัวเขียนหรือวรรณกรรมพื้นบ้านให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางต่อไป

บรรณานุกรม

ฉัตรชัย สุขุม. (2553). *ลักษณะสหบทในนวนิยายเรื่อง "กรุกันออกมา" ของปริทรรศ หุตางกูร*. (การค้นคว้าอิสระปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการพัฒนาอาชีพ). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.

ณัฐา ค้ำชู. (2560). นิทานคำกาพย์เรื่องศรีสุทัศน์สังหัสไชย: การศึกษาที่มาของเนื้อเรื่อง. ใน *รวมบทความวิจัยการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 11 มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในยุค Thailand 4.0* (น. 250–263). ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ณัฐา ค้ำชู. (2561). *การปริวรรตและศึกษาวิเคราะห์นิทานคำกาพย์เรื่องศรีสุทัศน์สังหัสไชย (รายงานผลการวิจัย)*. ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ตรีศิลป์ บุญขจร. (2547). *วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ตรีศิลป์ บุญขจร. (2553). *ด้วยแสงแห่งวรรณคดีเปรียบเทียบ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทองคำ ยิ้มกำภู. (2500). *ปฏิทิน 220 ปี เทียบสุริยคติและจันทรคติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2325–2544*. กรุงเทพฯ: เขษมบรรณกิจ.

ธีรา สุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา. (มกราคม–มิถุนายน 2548). สัมพันธบท (Intertextuality) ในฐานะวิธีการหนึ่งของวรรณคดีวิจารณ์. *มนุษยศาสตร์สาร, 6*(1), 1–13.

นพพร ประชากุล. (2552). สัมพันธบท. ใน *ยอกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 1 ว่าด้วยวรรณกรรม* (น. 329–336). กรุงเทพฯ: อ่านและวิภาษา.

นิตยา วรรณกิตร์. (2555). อนุภาคการกำเนิดเหนือธรรมชาติในชาดก ตำนาน และนิทานพื้นบ้าน. *มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 19*(2), 60–86.

นิยะดา เหล่าสุนทร. (2558). *ปัญญาสชาดก: ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ลายคำ.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2523). *"พระวรวงศ์" วรรณกรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี: การศึกษาเชิงวิเคราะห์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.

ปัญญาสชาดกฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่มหนึ่ง (พิมพ์ครั้งที่ 2). (2549). กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร.

ปัญญาสชาดกฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่มสอง (พิมพ์ครั้งที่ 2). (2549). กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร.

พระธรรมกิตติวงศ์ [ทองดี สุรเตโช]. (2556). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง.

พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต]. (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

พระศรีสุทัศน์ เล่ม 1. สมุดไทยขาว, อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นหมึก, เลขที่ 515.

พิเชฐ แสงทอง. (2555). Intertextuality จาก "ตัวบท" สู่ "สัมพันธบท". *สงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 18*(3), 261–270.

ศิราพร ณ ถลาง. (2548). *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน – นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สหัสไชย เล่ม 2. สมุดไทยขาว, อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นหรดาล, เลขที่ 565.

สหัสไชย เล่ม 2. สมุดไทยขาว, อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นหมึก, เลขที่ 564.

สหัสไชย เล่ม 3. สมุดไทยขาว, อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นหมึก, เลขที่ 566.

สหัสไชย เล่ม 3. สมุดไทยขาว อักษรขอม – ไทย ภาษาบาลี – ไทย, เส้นดินสอและเส้นหมึก, เลขที่ 516.

สายวรุณ น้อยนิมิตร. (2542). *อรรถกถาชาดก: การศึกษาในฐานะวรรณคดีคำสอนของไทย และความสัมพันธ์กับวรรณคดีคำสอนเรื่องอื่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

อภิลักษณ์ เกษมผลกูล. (2554). พระวรวงศ์: วรรณกรรมท้องถิ่นที่แสดงร่องรอยความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมระหว่างภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้. *มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 4*(2), 103–131.